

ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ

УДК 658.14:669

Іван Петрович Булеєв,
доктор екон. наук;
Марина Анатоліївна Солод,
канд. екон. наук
Інститут економіки промисловості
НАН України, Київ

ПРОБЛЕМИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Соціально-політична нестабільність, необхідність подолання наслідків системної фінансово-економічної кризи, некеровані структурні зрушення в економіці підвищують необхідність розробки заходів, спрямованих на позитивні зміни у промисловому секторі, зокрема, у металургійному виробництві, які б могли у складних сучасних умовах сприяти не тільки виживанню підприємств, але і закласти підґрунтя для їх подальшого розвитку та зростання капіталізації.

Металургія була і є однією з найважливіших галузей світової і вітчизняної економіки: протягом останніх років сталеливарні підприємства забезпечували понад 20% національного промислового виробництва. Від розвитку даної галузі багато в чому залежить динаміка основних макроекономічних показників країни.

Втім економічні та соціально-політичні процеси останнього часу внесли суттєві корективи у сучасний стан і перспективи подальшого розвитку як світової, так і вітчизняної металургійної галузі. Стан виробництва в металургійному секторі національної промисловості обумовлений цілою низкою негативних обставин світового рівня, до яких додалися загальнонаціональні проблеми та загострення ситуації на південному сході краї-

ни. Навіть у такій складній ситуації Україна залишається сьогодні одним із лідерів світової металургії. У цьому контексті в умовах обмеженості ресурсів, їх неефективного використання важливого значення набуває визначення найбільш раціональних напрямів подальшого розвитку металургійних підприємств, спрямованих не тільки на виживання у складних умовах, але і на подальше стабільне зростання шляхом підвищення їх капіталізації.

Питання забезпечення розвитку і підвищення капіталізації промислових підприємств викликають значний інтерес іноземних та вітчизняних учених-економістів. У зарубіжних публікаціях в умовах розвиненого фондового ринку увага дослідників здебільшого концентрується на аналізі стану і тенденцій ринкової капіталізації компаній, представленої в міжнародних рейтингах капіталізації [1; 2]. Важливим предметом аналізу, зокрема в роботах [3; 4], є взаємозв'язки між процесами ринкової капіталізації, індикаторами фінансового розвитку та показниками економічного зростання.

Відображенням системних вітчизняних досліджень процесів капіталізації можна назвати наукову доповідь, підготовлену фахівцями Інституту економіки та прогнозування НАН України [5]. У

© І.П. Булеєв, М.А. Солод, 2016

цій роботі капіталізація трактується як складний багаторівневий процес, що охоплює всю економіку та проявляється в різноманітних формах залежно від того, на якому рівні, в якій сфері та за допомогою яких механізмів вона відбувається [5, с. 119]. Відомими українськими вченими, серед яких О. Барановський, В. Близнюк, Б. Кваснюк, В. Корнеєв, Т. Кричевська, Б. Пасхавер, Ю. Прозоров, Н. Шелудько, Л. Шинкарук, А. Юзефович, О. Яременко, аналізується реальна, фінансова, фіктивна, пряма і зворотна капіталізація; автори виділяють капіталізацію різних галузей, сфер економіки, зокрема, капіталізацію промисловості, банківської сфери, фондового ринку.

Серед досліджень актуальних аспектів капіталізації національного промислового сектору варто також відзначити комплекс робіт, виконаних на базі Інституту економіки промисловості НАН України. У монографії [6] колективом авторів, до складу яких увійшли О. Амоша, І. Алексєєв, Н. Брюховецька, І. Васильчук, Л. Галько, В. Гринчуцький, В. Жидченко, М. Кизим, В. Ковальов, В. Корнеєв, Є. Кравченко, О. Кузьмін, Є. Пономаренко, В. Приходько, О. Тищенко, Н. Ушенко, М. Фоміна, Л. Фролова, В. Хаустова, І. Хома, О. Шепеленко, І. Яремко та ін., розглянуто теоретичні основи капіталу і капіталізації підприємств; види і фактори капіталізації підприємств; концепції капіталу в сучасних умовах; надано оцінку комерціалізації матеріальних і нематеріальних активів підприємств; визначено інноваційні аспекти підвищення капіталізації підприємств; обґрунтовано фінансові механізми й інструменти забезпечення капіталізації підприємств; досліджено питання капіталізації інтелектуального і людського капіталу.

У роботі [7] С. Шумською виконано аналіз сучасного стану досліджень з проблем капіталізації, визначено їх основні напрями, такі як розвиток теоретичних та

методологічних основ капіталізації підприємств; розгляд капіталізації окремих видів капіталу; аналіз проблем та шляхів капіталізації банків та банківської системи; оцінка капіталізації фондового ринку.

Втім, незважаючи на існуючий значний доробок, велика частина проблем, пов'язаних із підвищенням капіталізації та інвестиційної привабливості промислових підприємств, і, зокрема, підприємств металургійної галузі, залишаються на сьогодні невирішеними у зв'язку з тим, що науково-теоретичне обґрунтування та практичне вирішення цих питань викликає певні труднощі, а також потребує врахування специфіки металургійного виробництва, масштабів та особливостей його діяльності, творчого застосування міжнародного досвіду провідних підприємств галузі.

Мета статті – дослідження проблем підвищення капіталізації підприємств металургійної галузі в умовах ускладнення ситуації на ринках металургійної продукції.

Металургійна промисловість була і залишається на сьогодні ключовою галуззю економіки як у масштабах світового господарства, так і окремих його регіонів. Навіть в умовах руйнування транспортної і енергетичної інфраструктури внаслідок бойових дій на території регіону підприємства металургійного виробництва і виробництва готових металевих виробів Донецької області забезпечили за січень-жовтень 2015 р. 45,5% загального обласного обсягу реалізації промислової продукції і 76,5% валютних надходжень від експортних поставок усіх товарів. За січень-вересень 2015 р. за рахунок експорту чорних металів отримано 2,2 млрд дол. США. Проте порівняно з січнем-вереснем 2014 р. експорт чорних металів підприємствами області скоротився у 2,3 раза. Виплавка чавуну за січень-жовтень 2015 р., склавши 7,3 млн т, зменшилася порівняно з аналогічним періодом попереднього року на 16,0%. Виробництво

сталі складо 6,9 млн т, що менше січня-жовтня 2014 р. на 18,1%. Виробництво готового прокату за січень-жовтень 2015 р. зменшилося порівняно з січнем-жовтнем 2014 р. на 23,7% і складо 3,6 млн т. [8].

У цілому по Україні за січень-жовтень 2015 р. у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування, випуск продукції зменшився на 18,9%, у т.ч. у виробництві чавуну, сталі та феросплавів – на 16,4%, труб, порожнистих профілів і фітінгів зі сталі – на 43,2, іншої продукції первинного оброблення сталі – на 17,4, готових металевих виробів – на 16,8% [9].

Слід зазначити, що металургія, яка традиційно є найбільшим вітчизняним експортером промислової продукції, вна-

слідок політичної дестабілізації ситуації виявилася вкрай вразливою галуззю. У зоні АТО розташовані ПАТ «Алчевський металургійний комбінат», що входить у корпорацію ІСД (потужність до 4,2 млн т сталі на рік), ПрАТ «Донецьксталь» - металургійний завод» (1 млн т), ПАТ «Єнакіївський металургійний завод» (2,8 млн т), що входить до холдингу «Метінвест». Напружена ситуація в Маріуполі створює загрозу ще для двох комбінатів – ПАТ «ММК імені Ілліча» та ПАТ «Металургійний комбінат «Азовсталь» загальною потужністю 10 млн т сталі на рік (обидва входять у «Метінвест»).

Втім, незважаючи на труднощі, за підсумками 2014 р. Україна залишалася в десятці найбільших виробників металургійної продукції у світі (див. рисунок).

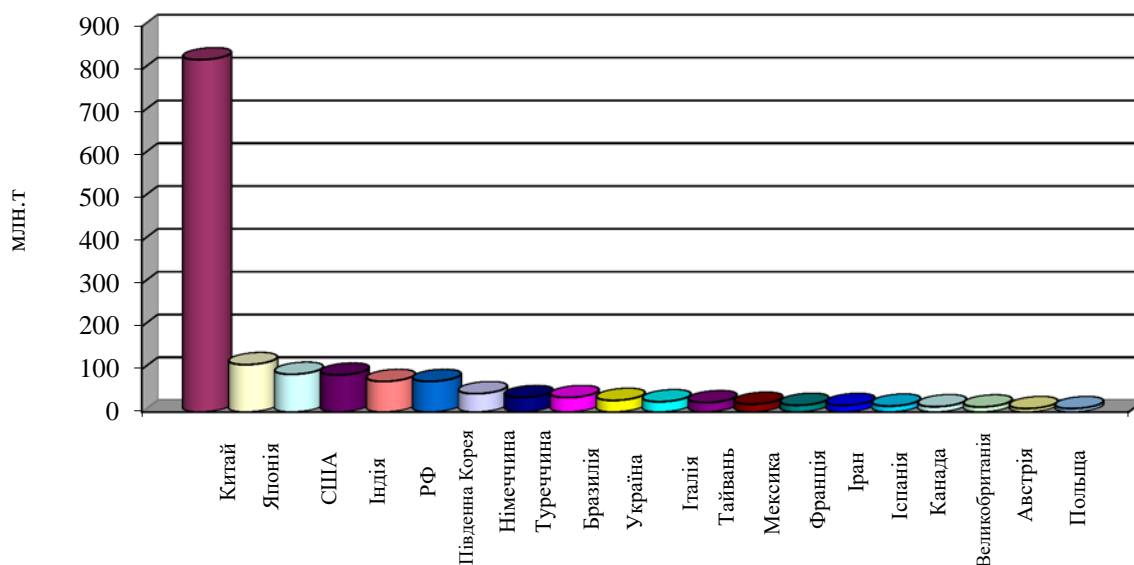

Рисунок. Топ-20 країн-виробників сталі у 2014 р. (побудовано з використанням джерела [10])

У 2015 р., за оцінками Світової асоціації сталі (World Steel Association, WSA), зростання в більшості регіонів світу відбудеться завдяки відновленню економіки в розвинених країнах і поліпшенню ситуації в державах БРІКС. Але попит на сталь у Китаї буде, найбільш імо-

вірно, скорочуватися, що не дозволяє говорити про високі темпи зростання попиту на сталеву продукцію в найближчому майбутньому. За даними WSA, споживання сталі в світовому масштабі в 2016 р. зросте тільки на 1,4% [10], тому ситуація на світових ринках металургійної

продукції залишається напруженою для вітчизняних виробників, особливо відносно ГМК.

Рейтинг найбільших компаній-виробників сталі у світі за підсумками 2014 р. наведено в табл. 1.

Таблиця 1

10 компаній – найбільших виробників сталі у 2014 р.¹

Місце в рейтингу	Компанія	Країна реєстрації	Обсяг виробництва у 2014 р., млн т
1	ArcelorMittal	Люксембург	98,09
2	Nippon Steel & Sumitomo Metal Corporation	Японія	49,30
3	Hebei Group	Китай	47,09
4	Baosteel Group	Китай	43,35
5	POSCO	Південна Корея	41,43
6	Shagang Group	Китай	35,33
7	Ansteel Group	Китай	34,35
8	Wuhan Group	Китай	33,05
9	JFE	Японія	31,41
10	Shougang Group	Китай	30,78

¹ Складено з використанням джерела [10].

Як свідчать дані табл. 1, до 10 провідних виробників сталі не увійшло жодного українського підприємства. Протягом досить тривалого періоду часу найбільшою в світі металургійною компанією залишається ArcelorMittal, яка зареєстрована у Люксембурзі. Компанія заснована в 2006 р. шляхом злиття люксембурзької

компанії Arcelor та індійської Mittal Steel. Після злиття виробничі потужності склали 120 млн т на рік. Компанії належить ряд підприємств з видобутку залізної руди, вугілля, а також металургійних підприємств. Показники діяльності ArcelorMittal наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Показники діяльності ArcelorMittal¹

Рік	Виручка, млрд дол. США	Чисельність персоналу, тис. чол.
2008	124,93	306,0
2009	61,02	270,6
2010	78,03	262,8
2011	93,97	260,5
2012	84,21	244,9
2013	79,44	232,0
2014	79,28	245,0

¹ Складено з використанням джерела [11].

ArcelorMittal здійснює свою діяльність на чотирьох континентах, включаючи як ринки розвинених країн, так і ринки, що розвиваються. Близько 35% сталі виробляється в Америці, 47% – в Європі і

18% – в інших регіонах, серед яких Казахстан, Південна Африка та Україна. ArcelorMittal лідирує на ринках металу Північної і Південної Америки, Західної

та Східної Європи, країн СНД та Африки.

До складу ArcelorMittal входить ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», що є одним із найбільших виробників сталевого прокату в Україні, спеціалізується на виробництві довгомірного прокату, зокрема, арматури і катанки із звичайних і низьколегованих марок сталі, також виробляє агломерат, концентрат, кокс, чавун, сталь, сортовий і фасонний прокат. У 2014 р. підприємство виробило 5,6 млн

т чавуну, 6,3 млн т сталі і 5,6 млн т прокату [12].

ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», незважаючи на складні умови, докладає зусиль для зміцнення своїх позицій на ключових ринках, підвищення якості та швидкості доставки продукції споживачам. Навіть у складних та нестабільних умовах підприємство приділяє значну увагу питанням модернізації та інвестує в це досить значні кошти (табл. 3).

Таблиця 3

Показники діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у 2012-2014 рр., млн грн¹

Показники	2012	2013	2014
Доходи	29015,0	28251,2	36740,6
Операційні витрати	24832,4	22227,8	26677,2
Обсяги капітальних інвестицій	1462,6	1259,0	2918,2

¹ Складено з використанням джерела [12].

У звіті підприємства зазначається, що 2014 р. був складним як для всієї України, так і для підприємства, та змусив його прийняти три головні виклики. Перший – через військовий конфлікт на сході України було зупинено постачання сировини і матеріалів зі східних регіонів. Другий виклик – зменшення ринків збуту й цін на металопродукцію підприємства на світовому та внутрішньому ринках. Третій виклик – психологічний стан співробітників через події в Україні. Але, як справедливо зазначається в звіті, чим більше викликів, тим сильнішими повинні всі бути. Навіть за умови загострення ситуації ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» не припиняє здійснення запланованих інвестиційних проектів, які спрямовані на підвищення виробничої ефективності, заміну застарілого обладнання на нове та екологічно безпечне, зростання вартості, а також на зниження промислового впливу на регіон, у якому працює підприємство. Підприємство продо-

вжує розпочаті масштабні проекти та програми: спорудження сучасних газоочисних установок для конвертерів, капітальний ремонт доменної печі № 6, будівництво системи пиловугільного вдування на доменній печі № 9, будівництво коксових батарей № 5 і 6 коксохімічного виробництва. 2,9 млрд грн капітальних інвестицій спрямовано на підвищення ефективності роботи обладнання та зниження впливу на навколишнє середовище [12]. У складних умовах підприємство прагне не тільки бути конкурентним на глобальному рівні у виробництві високоякісної прокатної продукції, але й забезпечувати зростання рівня добробуту працівників і сприяти сталому розвитку України.

Друга в рейтингу WSA компанія Nippon Steel & Sumitomo Metal Corporation (NSSMC) – провідна японська металургійна компанія. Показники її діяльності наведено в табл. 4.

Показники діяльності Nippon Steel & Sumitomo Metal Corporation у 2009-2014 рр.¹

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Виручка, млн ієн	4769821	3487714	4109774	4090936	4389922	5516180
Валовий прибуток, млн ієн	667653	333282	484529	411068	405978	750122
Операційний прибуток, млн ієн	342930	32005	165605	79364	20110	298390
Чистий прибуток, млн ієн	155077	-11529	93199	58471	-124567	242753
Власний капітал, млн ієн	2174809	2335676	2380925	2347343	2938283	3237995
Кількість персоналу, чол.	50077	52205	59183	60508	83187	84361

¹ Складено з використанням джерела [13].

Корпорація Nippon Steel & Sumitomo Metal Corporation була створена шляхом злиття компаній Nippon Steel Corporation та Sumitomo Metal Industries, Ltd. – першої і третьої за величиною металургійних компаній Японії. У новій компанії, що з'явилася в результаті об'єднання, працює понад 80 тис. робочих і службовців, обсяг збуту перевищує 5,5 трлн ієн на рік, або більше 70,5 млрд дол. Компанія має намір довести обсяги свого виробництва до 60-70 млн т на рік [13].

Компанія Nippon Steel & Sumitomo Metal Corporation, як заявлено в її стратегічних документах, прагне стати світовим лідером з виробництва сталі в найкоротші терміни. За допомогою технологічних можливостей і виробничих потужностей світового рівня компанія прагне реалізувати потенціал сталі як основного матеріалу в промисловості, сприяє глобальному економічному зростанню і створенню розвиненішого суспільства. У сучасних складних умовах компанія має намір діяти рішуче і без зволікання, щоб підвищувати вартість корпорації і досягти сталого розвитку.

Корпорація NSSMC, як зазначається в її стратегічних планах, продовжуватиме розвиток провідних технологій за рахунок консолідації технологічних рішень. Nippon Steel & Sumitomo Metal Corporation розглядає сталь як усе ще не досліджений до кінця матеріал, який має величезний потенціал для подальшого вдосконалення і розвитку. Корпорація

NSSMC прагне відігравати провідну роль у розробці продуктів зі сталі в усьому світі, приділяючи особливу увагу секторам, що швидко розвиваються, і впровадженню виробничих технологій, включаючи інноваційні виробничі процеси, з метою максимального використання потенційних можливостей сталі як матеріалу. Корпорація NSSMC має намір докласти подальших зусиль для зниження витрат, щоб підвищити конкурентоспроможність компанії, збільшити її капіталізацію і зміцнити становище на глобальному ринку.

Розвиток світової металургії в останні роки і дані WSA свідчать про провідну роль китайських виробників металевих продукції. Шість із десяти найбільших металургійних компаній світу є китайськими (див. табл. 1). Китай є найбільшим у світі виробником, споживачем і експортером сталі, тому стан світового ринку багато в чому залежить від нього.

За останні десятиліття Китай створив найбільшу у світі індустрію чорної металургії, в 2014 р. країна виробила більше половини світового обсягу сталі. Але до останнього часу приблизно 95% цієї продукції споживалося усередині країни внаслідок, зокрема, масової урбанізації і відповідних значних інвестицій у сучасну міську інфраструктуру. Останнім часом зростання китайської економіки почало сповільнюватися, а з ним суттєво сповільнюється і інфраструктурне будівництво. Скорочення внутрішнього попи-

ту в 2014 р. призвело до того, що китайські металурги активно нарощували продажі за кордоном, збільшивши обсяги експорту сталі до 93,8 млн т, що на 31,5 млн т більше, ніж у 2013 р. У той же час широкомасштабне використання китайського устаткування і металопродукції в процесі реалізації великих інвестиційних проєктів за кордоном продовжує стимулювати металургію Китаю. За останнє десятиліття вартість зарубіжних контрактів китайських компаній зросла від 14 млрд дол. у 2003 р. до 140 млрд дол. у 2014 р. Цьому сприяє державна політика зарубіжної експансії. У 2014 р. Китай проголосив довгострокову макроекономічну програму «One Belt, One Road» («Один пояс, один шлях»). Планується створення трансвразійського індустріального поясу Великого Шовкового Шляху від Китаю до Східної Європи і Близького Сходу на основі масштабних китайських інвестицій, устаткування і матеріалів. Це забезпечить завантаження національних металургійних підприємств та інших галузей китайської економіки.

Конкуренція з боку китайської сталевих продукції, часто представленої в тих самих цінових нішах, що й українська, є однією з важливих причин тих труднощів, що останнім часом переживають вітчизняні металурги на зовнішніх ринках. За останні десятиліття українські експортери практично повністю втратили деякі регіональні ринки під натиском китайських виробників, а на інших їх позиції помітно послабшали. Так, ще в середині минулого десятиліття постачання української металопродукції в країни Південно-Східної Азії скоротилося з 28,5% загального обсягу її експорту у 2000 р. до 1,1% у 2006 р. [14, с. 88; 15].

Упродовж останніх років китайські виробники довгомірного прокату здійснювали все більш агресивну політику на традиційних для українських металургів ринках збуту – у країнах Східного Середземномор'я і Африки. Арматура і катанка

китайського виробництва пропонувалися за цінами, які були на 20-30 дол./т нижче за вартість української продукції.

За оцінками фахівців, китайська металургійна промисловість зараз перебуває перед гострою фазою кризи, яка, ймовірно, принесе значні зміни. Проте постачання відносно дешевої китайської сталевих продукції на світовий ринок триватиме найближчими місяцями, тому і українським виробникам у безпосередньому майбутньому навряд чи можна буде розраховувати на суттєві зміни в розподілі світового ринку металопродукції.

У контексті аналізу процесів капіталізації підприємств особливий інтерес становить порівняльний аналіз компаній-лідерів металургійного виробництва за показниками EV/EBITDA (enterprise value /earnings before interest, tax, depreciation, amortization) та P/E (price/earnings), які досить часто використовуються в зарубіжній практиці.

Показник EV/EBITDA – це відношення вартості підприємства (ринкова вартість плюс дебіторська заборгованість мінус наявні кошти в касі) до її доходів до сплати податків, виплати відсотків і амортизації. EV/EBITDA дає можливість оцінити, яким буде фінансовий стан компанії, якщо вона одночасно скоротить інвестиції і відмовиться від кредитного фінансування. Якщо значення EV/EBITDA для конкретної компанії є нижче середнього по ринку, то це може свідчити про неефективність компанії.

P/E – це відношення ринкової капіталізації підприємства до його чистого прибутку. Високе значення показника в P/E може свідчити про переоціненість активу, а отже, можна очікувати зниження ціни. Також високе значення цього показника може свідчити про можливе зростання прибутків у майбутньому. У табл. 5 наведено динаміку даних показників компаній-лідерів світового металургійного виробництва.

Показники компаній-лідерів металургійного виробництва¹

Показники	EV/EBITDA			P/E		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
ArcelorMittal	7,6	7,3	7,7	18,8	17,4	11,04
Nippon Steel & Sumitomo Metal Corporation	17,3	8,4	5,9	24,4	13,7	10,6

¹ Розраховано на основі даних джерел [11, 13].

Як свідчать результати розрахунків, капіталізація Nippon Steel & Sumitomo Metal Corporation по EV/EBITDA у 2012 р. була майже у 2 рази більше, ніж у 2013 р. Це пояснюється тим, що в 2012 р. відбулося об'єднання двох японських компаній – Nippon Steel та Sumitomo Metal Corporation. Другий коефіцієнт, що характеризує інвестиційну привабливість, має тенденцію до зниження в обох компаній-світових лідерів, що певним чином відображає стан металургійної галузі та її перспективи.

Вищенаведені показники досить широко використовуються в зарубіжних країнах в умовах розвинутого фондового ринку. Втім у вітчизняній практиці їх застосування досить обмежене, що пояснюється відносною складністю розрахунків, невідповідністю стандартів обліку, а також недоліками методичного характеру. Так, зокрема, розрахунки не враховують динаміку зростання компанії: якщо в поточному році чистий прибуток був невеликим з причини, наприклад, значних інвестицій у модернізацію виробництва, то наступного року вона може бути істотно вище, чого зазначені коефіцієнти не враховують. Тому перспективним напрямом подальших досліджень є вдосконалення методичних підходів до оцінки вартості й інвестиційної привабливості підприємств, адаптація їх до вітчизняних умов незавершеності інституційних перетворень і орієнтація на підвищення капіталізації промислових підприємств.

Висновки. Металургійне виробництво було і залишається на сьогодні важливим сектором світогосподарської системи та її окремих складових. Вітчизняна металургія є однією з головних експортних і бюджетоформуючих галузей національної економіки, що забезпечує близько 20% промислового виробництва та 30% експорту.

Ускладнення соціально-політичної ситуації протягом останнього року загострило основні проблеми розвитку і капіталізації вітчизняних підприємств металургійної галузі, що значною мірою зумовило зменшення обсягів виробництва та експорту продукції внаслідок скорочення споживання у важливих для вітчизняного експорту регіонах і разом з тим посилення експортної експансії з боку, в першу чергу, китайських компаній. Втім, незважаючи на всі труднощі поточного періоду, за підсумками 2014 р. Україна залишається в десятці найбільших виробників металургійної продукції у світі.

Дослідження виробничих характеристик провідних світових металургійних компаній, а також особливостей їх стратегічних програм розвитку свідчить, що важливе місце серед стратегічних пріоритетів підприємств – світових лідерів посідають питання підвищення капіталізації підприємств, які на сьогоднішній день є орієнтиром для прийняття більшості управлінських рішень. Адаптація досвіду підвищення капіталізації провідних металургійних підприємств світу до вітчизняних умов становить важливий напрям

подальших досліджень і сприятиме розвитку національного металургійного виробництва. Доцільно відобразити цей напрям роботи у програмних урядових документах, зокрема, в плані заходів щодо виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [16].

Нагальним завданням є збереження вітчизняною металургією конкурентних позицій у середньо- і довгостроковій перспективі за умови дії «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» [17]. Глава 11 Розділу V Угоди в рамках економічного і галузевого співробітництва передбачає співробітництво у видобувній і металургійній галузях. У напрямках і заходах, які мають бути розроблені та реалізовані у процесі виконання цієї частини Угоди, необхідно передбачити впровадження найбільш ефективних і апробованих у світі форм, методів та інструментів управління металургійними підприємствами, виходячи з пріоритету зростання їх вартості, тим самим заклавши підґрунтя для підвищення капіталізації українських металургійних підприємств як важливої передумови не тільки виживання, але і подальшого сталого розвитку вітчизняної металургійної галузі.

Література

1. FT 500 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/a352a706-16a0-11e5-b07f-00144feabdc0.html#axzz3vKfidVOO>
2. The World's Biggest Public Companies. 2015 ranking [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forbes.com/global2000/list/>
3. Raza S. Is stock market sensitive to foreign capital inflows and economic growth? / Raza S, Jawaid T., Afshan S., Karim M // Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies. – 2015. – Vol. 8, Iss: 3. – P. 142-164.
4. Singal A. Emerging market firms: measuring their success with strategic positioning maps / Singal A., Jain A. // Journal of Business Strategy. – 2014. – Vol. 35, Iss: 1. – P.20-28.
5. Капіталізація економіки України / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, А.А. Гриценка. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 220 с.
6. Капитализация предприятий: теория и практика: моногр. / под ред. И.П. Булеева, Н.Е. Брюховецкой; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти, ДонУЭП. – Донецк, 2011. – 328 с.
7. Шумская С.С. Капитализация экономики: системный подход и методологические направления исследований / С.С.Шумская // Экономическая теория. – 2012. – № 1. – С. 35-49.
8. Соціально-економічне становище Донецької області за січень-жовтень 2015 року. Офіційне повідомлення Головного управління статистики у Донецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/region/ek.php?dn=1015>
9. Соціально-економічне становище України за січень-жовтень 2015 року: Повідомлення Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2015/publ_10_2015_u.html
10. World Steel in Figures 2015. World Steel Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldsteel.org/media-centre/press-releases/2015/World-Steel-in-Figures-2015-is-available-online.html>
11. ArcelorMittal. Consolidated statements of financial position [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://annual-review2014.arcelormittal.com/annual-report/consolidated-financial-statements-year-ended-december-31-2014/consolidated-statements-financial-position>
12. Сталева стійкість. Звіт з корпоративної відповідальності ПАТ «Арсе-

лорМіттал Кривий Ріг», 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukraine.arcelormittal.com/images/pdf/ArcelorMittal_CSR_Report_2014_ua.pdf

13. Nippon Steel & Sumitomo Metal Corporation. Annual Report 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nssmc.com/en/ir/library/pdf/nssmc_en_ar_2014_all_v.pdf

14. Напрями стабілізації економічного розвитку України / за ред. Л.К. Безчасного. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2002. – 152 с.

15. Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу за січень-гру-

день 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/zd/e_iovt/12_2006/15.rar

16. Стратегія сталого розвитку "Україна-2020" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>

17. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011

Надійшла до редакції 28.12.2015 р.